

SAKINE MADON:

Sluta särbehandla!

Om identitetspolitikens återvändsgränd

BERTIL OHLININSTITUTET är en liberal tankesmedja grundad 1993.
Institutets uppgift är att genom forskning och kvalificerad debatt i
svensk liberal tradition bana väg för nya tankar och nya frågor.

GRAFISK FORM OMSLAG: ATELJÉ LANDGRAFF
INLAGA: JONASSON GRAFISK DESIGN
PRIO DIGITALTRYCKERI, ÖSTERSUND 2010

Sluta särbehandla!

Om identitetspolitikens återvändsgränd

ISBN 978-91-979041-2-4

Mångfald eller mångkulturell politik?

Förorter med omfattande sociala problem. Bränder och gängbråk. Bidragsberoende, segregation och arbetslöshet. Det är vad svensk integrationspolitik förknippas med. »Den misslyckade integrationspolitiken« upprepas som ett mantra i debatten.

En liberal kritik, vanligt förekommande på senare år, brukar ringa in den stela arbetsmarknaden: Om somalier får jobb i USA och andra länder, varför hamnar de i arbetslöshet i Sverige? Kritiken mot välfärdsstatens problem att hantera integration är central i diskussionen om migration och ökad rörlighet.

Däremot har kritiken mot den kollektivism som själva integrationspolitiken alltför ofta baserats på – identitetspolitiken – så gott som uteblivit. Utomlands har debattörer som britten Kenan Malik med rätta kritiserat identitetspolitiken, kallad »multiculturalism«, för kollektivisering utifrån människors etnicitet och religiösa tillhörighet.

Samma kollektiviserande tankesätt som Kenan Malik ifrågasätter har präglat svensk integrationspolitik; genom »Blommansatsningen« och »Storstadssatsningen« har invandrartäta kommuner fått pengar. Dessa resurser har sedan riktats till olika föreningar, religiösa och etniska grupper, till projekt för olika »invandrargrupper«. Politiken har byggt på föreställningen att människor med utländsk bakgrund behöver ständig hjälp och en särskild politik. Resurser för »ökad integration« riktas till etniska och religiösa föreningar.

Leder den här politiken till mer eller mindre integration? Utan tvekan har segregationen stärkts. Ingen borde vara förvånad; får människor resurser utifrån sin religiösa eller etniska bakgrund kommer de också att organisera och gruppera sig därefter. På så sätt permanentas segregationen.

Trots det saknas självkritiken. Politiker pratar fortfarande om integrations­satsningar för miljonprogrammen, utan att gå till botten med vad som inte fungerat med tidigare satsningar. Lokalpolitiker reflekterar inte ens över att politiken riktar uppmärksamhet och resurser efter etniska och religiösa (väljar-)grupper. Decennier av identitetspolitik ser ut att upprepas.

Det är val i höst och integrationsfrågorna engagerar. Då är det intressant att veta huruvida de svenska riksdagspartierna står för en generell politik, eller för politik riktad till »invandrare«. I parti- och principprogrammen ges olika besked. Efter en genomgång om vad riksdagspartierna vill i teorin, ska jag ge exempel på hur identitetspolitiken fungerar i praktisk politik. Botkyrka och Sundsvall är två kommuner med ambitiös integrationspolitik. Hur tillämpas integrationspolitiken – med eventuella identitetspolitiska inslag – på lokal nivå? Först några ord om identitetspolitik.

Identitetspolitiken och kritiken mot den

Identitetspolitik går ut på att uppmärksamma olika förtryckta grupper för att skapa en politik för dem. Samhället analyseras utifrån normer, kultur, etnicitet och genus – och politiken utformas därefter. Identitetspolitiken har mer och mer kommit att förknippas med mångkulturalism, den form av identitetspolitik den här skriften handlar om. Seyla Benhabib, professor vid Yale, skriver i uppsatsen »The Liberal Imagination and the Four Dogmas of Multiculturalism« att:

... culture has become a ubiquitous synonym for identity, as well as an identity-marker and differentiator. In some respects, culture has always been that. What is novel is that social and political groups forming around such identity-markers plead for special recognition from the state and its agencies in the name of their cultural specificity. This is the distinctiveness of our current post-socialist condition.

Benhabib skriver vidare att *today's multicultural politics argues that political, as well as socio-economic parity can only be attained by collectivizing justice on the basis of »group-differentiated citizenship rights.¹*

Med andra ord ses behovet av identitetspolitik som nödvändigt för jämlikhet. Det identitetspolitiska synsättet går stick i stäv med ett icke-kollektiviserande klassiskt liberalt förhållningssätt.

En tongivande kritiker av identitetspolitiken är som nämnts debattören Kenan Malik, vars bok *Från fatwa till jihad. Så förändrade Rushdieaffären vår verklighet* kom ut på svenska i fjol. Kenan Malik föddes i Indien och växte upp i Manchester. Med bakgrund i den antirasistiska vänstern kunde han notera att antirasister på 1980-talet – från och med fatwan mot Salman Rushdie – gick från att kräva lika rättigheter till att kräva särskilda »minoritetsrättigheter«. Identitetspolitiken är fortfarande gällande och stark i Storbritannien och andra länder.

1. Seyla Benhabib, »The Liberal Imagination and the Four Dogmas of Multiculturalism«, *The Yale Journal of Criticism*, (12), nr 1999, s. 401.

Hur gick det till? Malik beskriver England på 1980-talet som ett rasistiskt samhälle, där vita satte sig på andra sidan bussen när asiater steg på. Även polisen utsatte mörkhyade för våld och övergrepp. Vänstergrepp som Asian Youth Movement stod vakt vid invandrades hus i oroliga områden; kravaller förekom i Brixton och Birmingham. Före identitetspolitikens genomslag fanns få moskéer, slöjan var ingen stor fråga.

1989 utfärdade Irans ledare ayatollah Khomeini en fatwa mot författaren Salman Rushdie, författaren till *Satansverserna*. Rushdie, som var känd som en antirasist, fick svagt stöd av den konservativa regeringen och har levt gömd sedan fatwan mot honom kom. Därmed sändes den signal vi känner igen efter de danska Muhammedkarikatyrerna och Lars Vilks Rondellhund; det är farligt att häda och kränka »gruppers« känslor.

Parallellt med fatwan var lokalpolitiker i städer som Bradford och Birmingham rädda för att raskravallerna skulle återupprepas. Starka gruppidentiteter välkomnades; politiker vände sig till representanter för grupperna, som försågs med resurser och befogenheter – i utbyte mot röster. Konflikter blossade upp mellan människor som tidigare hade samarbetat i den antirasistiska rörelsen. Det uppstod exempelvis kravaller mellan västindier och muslimer, eftersom afrokaribierna ansåg att muslimerna tog deras förmåner. På så sätt gick invånarna från att vara individer med ideologisk hemvist, till att tillhöra kollektiv med religiös och etnisk identitet.

Den postmoderna identitetspolitiken har med andra ord stärkt föreställningen att människor är företrädare för en »sin« grupp, vars kulturella särart bör bejakas och bevaras. Från att ha betonat likheterna mellan människor, övergick man alltså till att betona olikheterna och särdragen. I den antirasistiska rörelsen enades människor med samma uppfattning, inte utifrån identitetspolitikens grupperingar.

Malik betonar att vi behöver skilja på pluralism och »mångkulturell politik«, det vill säga identitetspolitik. Att förespråka mångfald är inte

dotsamma som att vara för en politik som gör skillnad på människor utifrån deras etnicitet eller religion. Och det är alltid individer som är arbetslösa, fattiga och hjälpbehövande; aldrig identitetspolitiskt definerade kollektiv.

Kritiken mot identitetspolitiken från vänster går ofta ut på att påpeka skillnaden och konflikten mellan identitetspolitik och klassanalys. Även i Sverige finns exempel på det. Katrine Kielos, numera ledarskribent på Aftonbladet, har på nätet skrivit att:

Det finns en ideologisk konflikt mellan klassanalys och identitetspolitik som sällan erkänns inom socialdemokratin. Inte ens på det allra tydligaste området: integrationspolitiken. Här har Sablin stått för en förskjutning från klassanalys till en diskussion om etnicitet och kultur och vidare Att »bejaka och erkänna kulturella och etniska skillnader« har börjat ersätta solidariteten...²

Även Bo Rotstein, professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet, har fört fram liknande kritik:

Istället för en politik »för alla« (barnbidragen!) har vänstern blivit till ett konglomerat av politiska krafter som strävar efter att uppfylla intressena hos olika identitetsgrupper, vars medlemmar uppfattar sig som förtryckta genom sin gemensamma (och marginaliserade) identitet.³

SNS, Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, släppte i december 2009 rapporten »Segregationen i storstäderna«. Den presenterades av författarna, ekonomerna Oskar Nordström Skans och Olof Åslund, som samma dag skrev om sina slutsatser på DN Debatt. Forskarduon menar att politiken bör fokusera på att skapa lika villkor, snarare än att försöka styra invånare med utländsk bakgrund.⁴

På seminariet i anknytning till rapporten fanns såväl integrationsminister Nyamko Sabuni (Fp) som socialdemokratiska kommunalråd

2. <http://promemorian.blogspot.com/2007/03/gstanalytiker-katrine-kielos.html>

3. ETC 2009-07-10.

4. Dagens Nyheter. 2009-12-09.

från Botkyrka och Göteborg. Sabuni instämde i att det bör utformas en generell politik på integrationsområdet. Hon framhöll att regeringen sänkt arbetsgivaravgiften för långtidsarbetslösa och inte för »invandrare«, även om många i den sistnämnda gruppen har varit långtidsarbetslösa.

Katarina Berggren (S) från Botkyrka kritiserade däremot rapportförfattarna för att ha dragit för »långtgående slutsatser«. Om 1990-talets integrationssatsningar sa Berggren att »Det fanns säkert brister, men staten måste ta ansvar«. Hon framhöll Botkyrka kommuns särskilda insatser, bland annat för att till exempel höja valdeltagandet bland invandrare. »Politiker kan inte abdikera«, hävdade Berggren. Berggrens hållning är inte unik, i synnerhet inte bland svenska lokalpolitiker.

Går skiftet till en allt mer framträdande identitetspolitik, i Sverige, att fastställa? Malin Ardlin, som har granskat hur målen för integrationspolitik har justerats över tid, menar att politiken fokuserat för mycket på olikheter. Enligt Ardlin har målet med integrationspolitiken justerats: från anpassning till att betyda respekt för olikheter. Integration och mångfald – människors rätt till olikhet – har kommit att betyda samma sak. Här pekar Ardlin på något intressant: Från rätten till likhet, har politiken kommit att innebära rätten till olikhet.⁵

Jag kommer här inte att ta upp introduktion för nyanlända och flyktingmottagande, utan fokuserar på integrationspolitiken. Att det kan utformas en särskild politik för nyanlända – människor som under en kort period delar erfarenheten att migrera – är inte konstigt. I diskussionen om identitetspolitik är den integrationspolitik som skiljer på grupper intressant.

5. »Integrationsskifte – från integrationspolitik till mångfaldspolitik«, Södertörns Högskola 2004.

Partierna: »likabehandling och mångfald«

Sedan 2006 förekommer uttrycket »utanförskap« ofta i svensk politik. Partierna vill visa att de tar segregationsproblemen på allvar. Ibland bakas brottspolitik, skolpolitik och andra politiska områden in under begreppet integrationspolitik. I riksdagspartiernas parti- och principprogram målas visioner upp om likabehandling och medborgarnas rätt att behandlas lika – utan att bli diskriminerade. Samtidigt tas mångfalden upp som ett mål. Står partierna för en generell politik, eller för identitetspolitik riktad till »invandrare«?

Socialdemokraterna

Socialdemokraterna är det parti som mest av något förknippas med den hittills förda integrationspolitiken. Det är Socialdemokraterna som präglat svensk politik och partiets nuvarande ledare Mona Sahlin har varit integrationsminister. I dokumentet »Politiska riktlinjer«, antagna vid Jobbkongressen 2009, betonas vikten av att motverka diskriminering och fördomar.

»Diskriminering är förtryck och en kränkning av mänskliga rättigheter« skriver partiet, och ett »Miljardprogram för miljonprogrammen« nämns. Om denna satsning är tänkt att skilja sig från tidigare satsningar som Blommansatsningen eller Storstadssatsningen framgår inte.

Allt som allt finns här motsägelser. I partiprogrammet, antaget 2001, står det att partiet strävar mot ett samhälle »där alla har samma rätt« och lever »i jämlik« samverkan. Det står även att *En politik för jämlikhet är en politik för integration, som bygger på en öppenhet för mångfaldens möjligheter och på ömsesidig respekt mellan invandrade och infödda*. Det låter som om partiet står för en generell politik. Men så fortsätter det: *Kultur och religion bidrar till människors identitet och kan berika samhällslivet. Kulturell och religiös mångfald ska bejakas....*

Samtidigt som partiet slår fast att *Det finns inga »vi och dom«*. *Det finns bara vi. Alla kvinnor och män ska ha lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter oavsett etnisk, religiös eller kulturell bakgrund* står det i samma mening att Socialdemokraterna vill att *»verige byggs med mångfalden som grund.*⁶

Moderaterna

I Moderaternas handlingsprogram står det att *Alla ska vara lika inför lagen och ha samma rättigheter. Denna jämlikhet gäller samtliga människor oavsett ålder, etnicitet, tro, utseende, sexuell läggning, åsikt, funktionshindrade eller kön. Ingen människa ska behöva styras av andras fördomar eller förutfattade meningar.*⁷

I övrigt tycks det mesta handla om ökad sysselsättning. Under rubriken »Minskat utanförskap« nämns inte invandrare eller utländsk bakgrund en enda gång. Avsnittet handlar om minskad arbetslöshet. Vid punkten »Arbete och integration«, står det att alla som kommer till Sverige »ska arbeta och göra rätt för sig«.

Kort och gott; människor som kommer hit ska snabbt ges tillträde till arbetsmarknaden. Diskrimineringen på arbetsmarknaden ska minska, bland annat genom höjda skadeståndsbelopp och anonymiserade ansökningar inom den offentliga sektorn.

Vid Moderaternas »Arbetsstämma 2009« antogs, som en av fyra punkter, bland annat »En integrationspolitik för arbete och delaktighet«. Där står det att *...vi är övertygade om att Sverige bättre kan dra nytta av de möjligheter som migrationen ger oss och samtidigt undvika de utmaningar som kan följa i dess spår.*⁸ Annat som tas upp är effektivare

6. Socialdemokraterna, Partiprogram för Socialdemokraterna antaget 2001, www.socialdemokraterna.se/upload/Central/dokument/pdf/V%C3%A5rt%20parti/partiprogram.pdf, besökt 100602.

7. Moderata Samlingspartiet, Handlingsprogram, www.moderat.se/web/Vart_handlingsprogram.aspx, besökt 100602.

8. Moderata Samlingspartiet, Arbetsstämma 2009, www.moderat.se/web/Arbetsstamma_2009.aspx#Integration. Besökt 100602.

flyktingmottagande, reformerad SFI, nystartscentrum i områden med hög arbetslöshet och vikten av att motverka diskriminering. Arbetslinjen betonas.

Centerpartiet

Centerpartiet framhåller att partiet är positivt inställt till invandring, öppenhet och mångfald. Integration kopplas även här tydligt till arbete: *Nyckeln till att människor från andra länder ska komma till sin rätt och kunna bidra till vårt samhälle är arbete.*⁹

Även Centerpartiet betonar vikten av att bekämpa diskriminering. Partiet säger sig inspireras av *framgångsexempel som Canada [sic] och Spanien samt vårt eget land för några årtionden sedan*. Centerpartiet skriver att sysselsättningen 1960-talet var högre bland utlandsfödda än bland svenskar. Skillnaden är att vi då tillät en omfattande arbetskraftsinvandring.

Partiet säger sig vilja minska arbetslösheten bland invandrare genom att öka rörligheten på arbetsmarknaden. *En flexiblere arbetsrätt skulle gynna dem som i dag har svårast att komma in på arbetsmarknaden som unga och utlandsfödda*, enligt Centerpartiet.

Vidare står det att det ska kunna gå att invandra hit genom »tre olika inkörsportar«: en för arbete och studier, en för så kallade »gröna kort« för att locka hit spetskompetens och en för asylsökande och flyktingar. I övrigt tycks den centerpartistiska integrationspolitiken inte skilja sig från exempelvis Moderaternas integrationspolitik.

9. Centerpartiets hemsida, Vår politik: Integration, www.centerpartiet.se/Var-politik/Politik-A-O/Oppenhet-integration-och-diskriminering/Integration/. Senast besökt 100602.

Folkpartiet

Folkpartiet har såväl partiprogram som tar upp integrationsmålen, som olika rapporter om integration. Partiets arbetsgrupp för integration presenterade 2008 rapporten »Medborgarskap för ett öppet samhälle«, och slutrapporten »Egenmakt för ett öppet samhälle – mottagande och arbete« presenterades på landsmötet 2009.¹⁰

Folkpartiet skriver att en öppen invandringspolitik hänger ihop med en välfungerande integrationspolitik. Hoten som målas upp är *protektionistiska fackföreningar, ett passiviserande bidragssystem och en utbredd diskriminering*. En majoritet av alla invandrare och flyktingar sägs inte befinna sig i utanförskap, och behöver därför »ingen särskild politik«. Ett effektivare och förbättrat mottagande förespråkas, en medborgarskapskurs föreslås och partiet tar avstånd från »krav på särlösningar och undantag från svensk lagstiftning«.

Några av förslagen som presenteras är »mikrokreditgivningskontor i utanförskapsområden«, företagscoacher, »omstartsaktivitet« för socialbidragstagare, lokala integrationscentrum och ett slopande av krav på medborgarskap för »vissa tjänster«. Stadsbyggnad och förtätning av förorter för ökad fysisk integration tas upp, likaså en hårdare kontroll av religiösa friskolor.

I en tidigare rapport, »Bryt utanförskapet! Integrationsprogram antaget av Folkpartiet liberalernas landsmöte 18–21 augusti 2005«, fanns däremot tydligare drag av identitetspolitik. Där står det att »lokala utvecklingsråd och grannskapsdemokrati« bör främjas. Föreningar i »utanförskapsområden« bör få mer resurser, skrev Folkpartiet, samt att »religiösa ledare kan spela en avgörande roll« i arbetet för ökad jäm-

10. Folkpartiet, Integrationspolitiskt program Egenmakt för ett öppet samhälle, 2009. www.folkpartiet.se/ImageVault/Images/id_7179/scope_0/ImageVaultHandler.aspx. Besökt 100602.

ställdhet.¹¹ Att formuleringar som dessa saknas i de nyare rapporterna betyder förhoppningsvis att partiet överger identitetspolitiken.

Även Folkpartiet betonar arbetslinjen, och de trycker mer på åtgärder mot hedersvåld, könsstympning, barnäktenskap och tvångsäkten-skap än andra partier.

Kristdemokraterna

Integrationspolitiken får förvisso ingen huvudrubrik i partiets principprogram, inte heller står det något om integration under partiets »viktigaste politikområden«. Men från februari 2010, uppdaterad i maj 2010, finns en ambitiös rapport om integration.¹²

Kristdemokraterna framhåller i rapporten vikten av »trygghet i vår egen kultur och tradition« och öppenhet för omvärlden. Partiet är för en introduktionskurs i både språk och värderingar, svenska traditioner och lagar. Tydligare än andra partier skriver Kristdemokraterna att invandrargruppen är heterogen; *Invandrare är inte ett kollektiv utan individer*. Underförstått: vi har länge kollektiviserat gruppen i svensk politik.

Partiet beskyller tidigare regeringar för att ha fört en »alltför restriktiv asylpolitik och företrätt en mycket restriktiv arbetskraftinvandring«. Socialdemokraterna kritiseras för att ha fjärmat människor från både arbetsliv och sociala kontakter. Orsaken sägs vara att Socialdemokraterna inte har förväntat sig några prestationer av människor som invandrat hit.

Enligt Kristdemokraterna är det *...ovärdigt att vuxna, fullt arbetsföra människor sysslolöst ska hämta sitt försörjningsbidrag varje månad och att ingen förväntar sig något mer*. Arvet efter en misslyckad socialdemokratisk invandrar- och integrationspolitik, kallar KD det.

11. Folkpartiet, Integrationspolitiskt program Bryt utanförskapet!, 2005. http://folkpartiet.se/upload/50038/Integration_2005.pdf. Besökt 100602.

12. Kristdemokraterna, Integrationsrapport »Integration och invandring«, www.kristdemokraterna.se/Rapporter/Integration10. Senast besökt 100602.

Och trots att Kristdemokraterna nämner vikten av familjen, flikas det in att man inte får blunda för att *det hos en liten minoritet nyanlända finns negativa sidor med en stark patriarkalisk familjesyn. Den kan leda till diskriminering av kvinnor och barn. Den kan leda till hedersrelaterat våld och andra icke acceptabla handlingar.*

Likt övriga partier, de borgerliga i synnerhet, betonas vilken av ökad sysselsättning och förbättrad svenskundervisning.

Vänsterpartiet

Vänsterpartiet kopplar ihop rasism med kapitalism. Här finns samtidigt en kritik mot kollektivisering utifrån etnicitet. I partiprogrammet står det: *I Sverige, liksom i många andra europeiska länder, har rasistiska strukturer gjort att klassambället fått en etnisk skiktning, och Rasistiska strukturer återskapas genom det kapitalistiska systemet.*¹³

Det skrivs att personer med utländsk bakgrund är koncentrerade inom »lågbetalda, monotona och hälsofarliga yrken« och att det finns »en stark koppling mellan utländsk bakgrund och osäkra anställningsformer«. En »etnifierad« arbetsmarknad, menar Vänsterpartiet, underlättar för kapitalet att trycka ner alla arbetstagare. Även »terroriststämpelein« nämns som exempel på rasism.

Följande kan ses som ett angrepp mot identitetstänkande: *Kampen mot rasism, segregation och diskriminering handlar inte om invandrare eller utlandsfödda. Det är en kamp för att humanism och mänskliga rättigheter ska omsättas i praktik i Sverige och världen och för att demokratin ska omfatta var och en som bor i landet.*

Ökade ekonomiska klyftor sägs fungera som *drivhus för förenklade förklaringar, till exempel att skylla alla problem på den som ser annorlunda ut eller att drömma om ett förment idylliskt förflutet. Därför är en*

13. Vänsterpartiet, Partiprogram antaget 2004 och reviderat 2008. http://vansterpartiet.se/images/stories/media/dokument/politiskaprogram/partiprogram_08_inlaga.pdf. Senast besökt 100602.

politik som minskar de sociala klyftorna en bärande del i vår antirasistiska strategi.

I stället för att diskutera särskilda satsningar skriver Vänsterpartiet att grogrunden för rasistiska och fascistiska rörelser angrips *genom att den generella välfärden stärks och arbetslösheten bekämpas.*

Miljöpartiet

I Miljöpartiets partiprogram finns inget särskilt kapitel om integration, men på hemsidan står det *Integration handlar om att alla människor skall leva tillsammans under lika förutsättningar.* Där står att integrationspolitik innebär att *ge alla samma förutsättningar för att leva.*

Ett försök att flytta fokus från förortsbor görs: *Brist på integration finns lika mycket i välmående villaförorter som i små bruksamhällen eller i så kallade problemområden i större städer.* Miljöpartiet anser vidare att *ett integrerat samhälle är ett sammanhållet och helt samhälle. Det skapas genom en generell välfärdspolitik och ett effektivt arbete mot otillåten diskriminering men kräver också andra insatser.* Man kan fråga sig var gränsen mellan generell välfärdspolitik och andra insatser går.

Miljöpartiet vill exempelvis ge utökad stöd till Nutek/Almi/Sfi för »invandrades egenföretagande«. Partiet vill erbjuda coacher som »löser kulturkonflikter och barriärer«, finansieringsstöd och utbildningsinsatser för »företag som drivs av icke invandrade« i kulturkonflikter och fördomar.

Stöd för språkkurser och särskilt stöd till »invandrade som vill etablera företag i glesbygd« nämns. Miljöpartiet vill även införa *särskilt stöd till invandrade som vill starta företag i icke-traditionella branscher, dvs utanför restaurang med mera.* Partiet påpekar att det borde vara lättare att få jobb, att bostäder bör finnas och att alla har rätt till trygghet, bland annat.¹⁴

14. Miljöpartiet de gröna, Vår politik: Integration, www.mp.se/templates/mct_177.aspx?number=176417. Senast besökt 100602.

I praktiken: Identitetspolitik

Partiernas hållning kan alltså ses som en smula motsägelsefull; å ena sidan ska alla behandlas lika, å andra sidan ska mångfald främjas och särskilda insatser välkomnas. Det finns ibland en skillnad i retorik och praktik. I retoriken talas det ofta om antidiskriminering och alla medborgares rätt att behandlas lika. Integrationsminister Nyamko Sabuni talar ofta om att människor inte ska särbehandlas.

I praktiken har vi exempelvis en diskrimineringsombudsman, Katri Linna, som – just det – särbehandlar människor som tillhör olika minoritetsgrupper. Sedan januari 2009, när DO, HomO, HO och JämO slogs ihop till en ny myndighet, har Katri Linna företrätt ombudsmannamyndigheten (DO). Innan dess var hon i några år ombudsman mot etnisk diskriminering.

Nyamko Sabuni kommenterade utnämningen av Linna med följande: *Jag uppskattar särskilt hennes förmåga att kommunicera rättighetsfrågor.*¹⁵ Och nog är Linna kommunikativ, hon deltar gärna i debatter och driver kontroversiella fall.

Ett uppmärksammat fall på senare tid som Linna har drivit är att en muslimsk man, som fick sin arbetslöshetsersättning indragen mot bakgrund av att han inte tog kvinnor i hand, fick skadestånd. Skulle en person med en annan bakgrund kunna hänvisa till religion och tradition för att inte ta kvinnor i hand? Det finns de som tvekar.

Handskakningsfallet är särskilt intressant då två grupper som DO påstås företräda kan ha tolkats som diskriminerade; kvinnor diskrimineras av att män inte vill ta dem i hand och hälsa, medan en djupt religiös muslim kan hänvisa till att religionsfriheten inskränks om arbetsförmedlingen drar in ersättningen.

15. Regeringens pressmeddelande 2008-07-17. www.sweden.gov.se/sb/d/10330/a/108741

Linna gör ingen hemlighet att hon tycker att människor kan behandlas olika ibland: *Syftet med positiv särbehandling är att utjämna skillnader i villkor mellan olika grupper. För att ge enskilda lika möjligheter krävs det ibland att människor behandlas olika*, skrev hon i Expressen.¹⁶

DO som myndighet driver under ledning av Linna identitetspolitik både juridiskt – genom att vara pådrivande i olika diskrimineringsfall – och opinionsbildande.

Identitetspolitiken når våra domstolar även när det kommer till hatbrott. BRÅ slog först för två år sedan fast att människor från minoritetsgrupper också kan göra sig skyldiga till hatbrott. Ännu har ingen dömts för »hets mot svenskar«. Det finns en tydlig särbehandling av människor från olika etniska och religiösa grupper.

Det identitetspolitiska synsättet gör sig också gällande i lokalpolitiken, där en stor del av integrationspolitiken praktiseras. Två kommuner med en ambitiös politik på området är Botkyrka kommun i Stockholmsområdet, och Sundsvalls kommun som har som målsättning att bli »Sveriges bästa integrationskommun«. I kommunerna är Socialdemokraterna, som i nästan samtliga kommuner med omfattande så kallade »utanförskapsområden«, det största partiet.

Botkyrka

Botkyrka är en av de kommuner som stod i centrum för Storstads-satsningen. Bland andra journalisten Maciej Zaremba har beskrivit Botkyrka som ett exempel på en kommun som arbetar med olika integrationsprojekt.¹⁷ I arbetsmarknadsnämnden var en tidigare idé att invandrarkvinnor i norra Botkyrka skulle få en get var. I Miljö- och hälsoskyddsnämnden har skogsutflykter för invandrare diskuterats. Inför valet 2006 satsades det på att höja valdeltagandet bland röstbe-

16. Expressen, 2019-03-17. www.expressen.se/debatt/1.1920484/katri-linna-olikhetsbehandling-ar-ibland-rattvist

17. Dagens Nyheter. 2009-03-15.

rättigade med utländsk bakgrund. Det kommer att satsas på gruppen – och numera även på förstagångsväljare – även inför höstens val.

Helena Rojas Lundgren, utvecklingschef på Kommunledningsförvaltningen, svarar mig att kommunen inte längre jobbar med specifika integrationsprojekt. Däremot har kommunen en interkulturell strategi och ett antidiskrimineringsarbete. Den interkulturella strategin förväntas att antas under juni månad, och är tänkt att genomsyra hela den kommunala verksamheten och organisationen.

Där står att ett interkulturellt samhälle behövs för tillväxt och ett hållbart samhälle. Och vidare: *Utmaningen är att komma dit från ett nuläge där olika etniska och socioekonomiska grupper lever nära varandra, men är främmande och okunniga om varandra.* Där står också att *Strategin ska skapa förutsättningar för att individer och grupper inte bara ska samexistera, utan också samspela för att nå gemensamma mål.*

Ett mål som kommunen har är att anställa chefer och medarbetare i organisationen som avspeglar invånarnas olika etniska bakgrund. Övergripande frågor som behandlas är att alla medborgare ska få bra kommunal service, känna sig delaktiga och att medborgarna i kommunen ska erbjudas mötesplatser på olika sätt.

Rojas Lundgren skickar mig även policydokumentet »Best practice mot diskriminering i Botkyrka kommun – en inspirationsskrift« där det står om vikten av diskrimineringsarbete och likabehandling. Lika-behandling visar sig ha en särskild innebörd, för i dokumentet står det även om »synliggörande genom kultur«.

Projektet »Blodsrytmer« beskrivs. Projektet har riktats till barn i årskurs 4 och 5, och går ut på att barn med utländsk bakgrund ska lära sig musik »med koppling till deras ursprungsländer«. Rojas Lundgren menar via mejl att projektet finns för att barnen ska ha »rätten att inte behöva gömma vem man är, eller skämmas eller annat som hindrar en från att få vara sig själv till fullo«.

När kommunens politik gentemot »etniskt svenska« beskrivs, handlar det däremot om – som det står – »förebyggande av främlingsfient-

liga åsikter och diskriminering«.

I arbetsmarknadsnämnden finns fler exempel på särskilda insatser för invandrare.¹⁸ Enligt kommunens biblioteksplan ska invandrades »behov« särskilt tas till vara.¹⁹ Svenskt Näringsliv och Botkyrka kommun samarbetar i projekt som involverar invandrarungdomar.²⁰

Kommunen har också inrättat Mångkulturellt centrum, vid starten kallat »Invandrarinstitut«, en stiftelse för att jobba med frågor om mångkultur. Botkyrka har en Demokrati- och integrationsberedning som ger fullmäktige och kommunstyrelse underlag.

Oppositionen i kommunen har synpunkter, inte minst Jimmy Baker, biträdande ordförande för Moderaterna i Botkyrka, som sitter i Demokrati- och integrationsberedningen. Han säger att det i integrationspolitiken på lokal nivå finns ett vi och-dem-perspektiv. *I stället för att se människor som individer så är det enklare att gruppera människor i olika fack, och därefter genomföra särskilda »satsningar« på »dem« som är mer behövande än andra*, säger Baker. Annat han vänder sig emot är att kommunen uttalar ett procentmål för hur många i personalen som ska ha utländsk bakgrund. Det tolkas som en önskan till positiv särbehandling och kvotering.

Baker beskriver det som ett integrationsproblem att kommunala fritidsgårdar som Ungdomens Hus i Fittja blir mötesplatser för vuxna arbetslösa med en medelålder på »ungefär 25–30 år«. Han nämner också att stödet till kulturföreningar ökar och invänder mot det; *Detta resulterar i ytterligare stigmatisering och gruppering av människor i olika etniska grupper*. Att många kulturföreningar startar fotbollslag och liknande gör idrottsrörelsen etnifierad – i stället för sammanhållande. Hemvårdsbidraget, vanligt i Botkyrka, nämns också som ett problem

18. www.botkyrka.se/omkommunen/eu-internationellt/eu-projektibotkyrka/eu-projekt1996-1999/2206.html

19. www.botkyrka.se/index.php?dispatchTo=Renderer&action=download&file=47899

20. www.botkyrka.se/fittjaskolanbotkyrkanorra/arkivnyheter/30154.html

för i första hand kvinnor som tar hand om släkt och familj och därmed fjärmas från arbetsmarknaden.

Lars Johansson, gruppleddare för Folkpartiet i kommunen, säger att den politik som kommunen fört allt för mycket varit inriktad på specifika projekt. »Integration tror vi skapas bäst genom generella och långsiktiga åtgärder«, svarar han och nämner att politiken bör rikta in sig på att förbättra skolan, att det bör bli lättare att driva företag och fler ska få äga sin bostad i Norra Botkyrka.

Sundsvall

João Pinheiro, socialdemokrat tillika ordförande i Nämnden för arbetsmarknad, integration och vuxenutbildning, berättar att Sundsvalls politiker har som mål att Sundsvall ska bli Sveriges bästa integrationskommun. Kommunen har tillsammans med Malmö ingått i ett nätverk för integration på kommunalnivå med över 30 europeiska städer (CLIP, Cities for local integration policies). Pinheiro skriver att invandrarna prioriteras i kommunens arbetsmarknads- och integrationspolitik.

Sundsvalls kommun fördelar inte bara resurser till kulturföreningar, utan även till föreningar som enbart baseras på invandrarskap/etnicitet. För dessa »invandrarföreningar« erbjuds startbidrag, lokalbidrag och årsbidrag. Utöver det kan kommuninvånarna även söka integrations- och mångfaldsstipendium.

Kommunen visar sig även stötta företag ekonomiskt. Resurser som kommunen avsatt för integrationsarbetet har bland annat gått till fotbollsföreningen GIF Sundsvall som drivit en mängd integrationsprojekt – däribland läxläsning för invandrarungdomar. Med hjälp av EU-medel och kommunens pengar har GIF också startat företaget Integre-raoss som bland annat erbjuder städning, flytt hjälp och bokföring. Att integrera både politik, föreningsliv och näringsliv kan underlätta integrationen, menar Pinheiro. Integrationspolitiken, menar han, behöver genomsyra alla samhällets delar för att ge effekt.

När han får frågan om det kan ha en segregrande effekt att rikta

resurser till föreningar och projekt utifrån människors etniska eller religiösa tillhörighet är svaret att Sverige är ett land där föreningslivet är starkt. Att då inte även rikta resurser mot invandrarföreningar vore fel, resonerar han. Däremot nämner Pinheiro religiösa friskolor som en risk för ökad segregation.

»Råd för integration« bildades 2008, efter beslut i fullmäktige. I Råd för integration deltar både politiker och föreningsliv. Syftet sägs vara att främja integration och dialog mellan religioner. »Internationella föreningen« i kommunen har kontakt med olika etniska och religiösa föreningar. Det har funnits en diskussion om huruvida religiösa föreningar ska ha föreningsbidrag på samma sätt som andra invandrarföreningar. Bortsett från det verkar de flesta stödja nuvarande ordning. Valnämnden i kommunen beviljade inför valet 2006 pengar till etniska och religiösa föreningar i syfte att höja valdeltagandet. Precis som i Botkyrka kommun har valinformatörer, med uppgift att nå ut till berörda medborgare, ingått i projektet.

De borgerliga politikerna i kommunen delar majoritetens syn på integration och integrationspolitik i mångt och mycket. Oppositionsrådet Lars Persson, från Folkpartiet i Sundsvall, säger att partiet är för att det finns integrations- och mångfaldsstipendium. Det var Folkpartiet som föreslog Råd för integration. Fp står även bakom att etniska och religiösa föreningar även till kommande riksdagsval får resurser från Valnämnden, i syfte att höja valdeltagandet.

Sedan 2006 har Sverigedemokraterna två mandat i kommunfullmäktige. De har lagt en motion om att invandrarföreningar inte ska få bidrag. Där föreslår Sverigedemokraterna för kommunen *Att omedelbart upphöra att betala ut bidrag till invandrarföreningar vars syfte är att främja eller förstärka sin gamla kultur*²¹. I övrigt råder, enligt de tjänstemän och politiker jag varit i kontakt med, en samsyn i integrationsfrågorna med övriga partier i kommunfullmäktige.

21. Kommunfullmäktige, Sundsvall, 090427 http://sundsvall.sverigedemokraterna.se/2009/06/23/title_2302/

Slutsatser

Det tar långt fler generationer att bli svensk än att bli exempelvis amerikan. En sluten nationalism – svenskhet – kan antas försvåra känslan av samhörighet i ett mångkulturellt samhälle. Men oavsett vad medborgarna har för nationalitet – människor kan dessutom ha flera – och oavsett hur svenskheten kommer att utvecklas, är det fel av politiken att särbehandla människor på grund av etnisk eller religiös tillhörighet.

Identitetspolitiken spär på den etniska segregationen, och den gör skillnad på medborgare. Dessutom spär den praktiserade identitetspolitiken på en redan överdriven tilltro på att det offentliga ska ordna allt.

Kulturer och traditioner har överlevt i alla samhällen, utan offentliga satsningar och stöd. Att alltid söka politiska lösningar har kommit att bli självutnämnda representanters sätt att få erkännande. Lägg därtill att väldigt många människor är anställda runt om i kommunerna, för att arbeta med diverse integrationssatsningar. Så länge sektorn växer, kommer det att finnas många röster som talar om vikten av dessa satsningar.

Syftet med identitetspolitiken är det förvisso inget fel på; det finns en önskan att stärka människor som på ett eller annat sätt anses förfördelade i samhället. Visionen är att människor genom identitetspolitik och särbehandling ska bli jämlika. Men tron på att identitetspolitik skapar jämlikhet är överdriven. Dessutom: Vari finns jämlikheten i att jag – på grund av mitt födelseland, min muslimska bakgrund eller min hårfärg – särbehandlas av svenska politiker, myndigheter och svenskt rättsväsende? Hur skapas någonsin samhörighet och likhet mellan mig och människor som inte tillhör »mina kollektiv« om vi ständigt särbehandlas? Medborgare ska varken ha privilegier eller diskrimineras. Inga kelgrisar och inga styvbarn, som Per Albin sa.

Svensk integrationspolitik – såväl partiernas visioner som kommunernas praktiserade politik – är bitvis ett snårigt ämne. Partierna har

målsättningar som krockar; å ena sidan menas att integration är sammanhållning och likabehandling, å andra sidan ska mångkultur och etniska och religiösa identiteter bejakas. I retoriken lyfts likabehandling som en självklarhet, i praktiken tas särbehandling för given.

När partier formulerar sig kallas inte sällan brottspolitik, skolpolitik och mycket annat för integrationspolitik. Det leder till en förvirring om vad integrationspolitik egentligen är. Det gör det också ibland svårt att spåra den, när identitetstänkandet smyger in i olika politikområden, olika lokala nämnder och beredningar. Det finns säkerligen mer att hitta, för den som söker, än de exempel jag nämnt tidigare.

Den svenska politiska debatten om integrations- och identitetspolitik är fortfarande långt från utvecklad. Vid första anblick kan det vara lätt att avfärda identitetspolitiken som »postmodern och vänster«. Men svensk identitetspolitik är inte direkt applicerbar på en traditionell höger-vänsterskala. I partiernas program kan man exempelvis läsa att Vänsterpartiet förespråkar en generell välfärdspolitik, medan Folkpartiet tidigare ansett att religiösa ledare bör involveras i politiken och att föreningar i förorter bör få ökade resurser.

På lokal nivå finns en intressant skillnad mellan den borgerliga oppositionen i Botkyrka och i Sundsvall. I Botkyrka kritiserar oppositionen majoritetens integrationspolitik, i Sundsvall råder en bred samsyn. Endast de lokala Sverigedemokraterna kritiserar integrationspolitiken.

I kontakten med tjänstemän och politiker i Sundsvall märker jag att det tycks finnas en föreställning om att den som är emot att resurser riktas till invandrarföreningar har en invandringskritisk hållning. Att Sverigedemokraterna »tar« och står för kritiken kan säkert försvåra möjligheterna till en fördjupad debatt om likabehandling och problemen med en politik som kollektiverar. Förmodligen är det också ett av skälen till att den liberala kritiken mot integrationspolitiken uteblir.

Så här drygt 20 år sedan Salman Rushdies Satansverserna – och början av den mångkulturella identitetspolitiken – kunde man önska

annat. Finns det tecken på ljusning? Kritiken mot identitetspolitiken ökar i västvärlden. Per Wirtén från Arena skrev tidigare i år att *I dag finns nog inga vänsterröster i svensk debatt som driver identitetspolitik. Det fanns runt Masoud Kamalis integrationsutredning, Centrum mot rasism och Mana. Men de har skingrats.*²²

Wirtén har en poäng. I debatten finns få som uttryckligen argumenterar för mer identitetspolitik, eller som försvarar den befintliga. Men kanske beror det på att den tas för given? Den finns ju där, när Katri Linna driver olika fall och opinionsbildar i identitetspolitisk riktning. Den finns där, när våra domstolar tar hänsyn till grupptillhörighet när de ska reda ut huruvida någon har utsatt eller utsatts för hets och missaktning. Och den finns, i allra högsta grad, i den konkreta integrationspolitiken.

22. perwirten.se 2010-01-19. www.perwirten.se/2010/01/pomo-2?blogtexttype=1

Litteratur och övriga källor

Ardlin, Integrationskifte – från integrationspolitik till mångfaldspolitik, Södertörns Högskola 2004.

Seyla Benhabib, »The Liberal Imagination and the Four Dogmas of Multiculturalism«, The Yale Journal of Criticism, (12), nr 1999.

Nordström Skans, Oskar och Åslund, Olof (SNS 2009) »Segregationen i Storstäderna«,

Socialdemokraterna, Partiprogram för Socialdemokraterna antaget 2001.

Moderata Samlingspartiet, Handlingsprogram.

Moderata Samlingspartiet, Arbetsstämma, 2009.

Folkpartiet, Integrationspolitiskt program *Egenmakt för ett öppet samhälle*, 2009.

Folkpartiet, Integrationspolitiskt program *Bryt utanförskapet!*, 2005.

Miljöpartiet de gröna, Vår politik: Integration, www.mp.se/templates/mct_177.aspx?number=176417.

Vänsterpartiet, Partiprogram antaget 2004 och reviderat 2008.

Centerpartiet, Vår politik: Integration, www.centerpartiet.se/Var-politik/Politik-A-O/Oppenhet-integration-och-diskriminering/Integration/.

Kristdemokraterna, Integrationsrapport »*Integration och invandring*«, 2010.

Rothstein, Bo. ETC 2009-07-10. <http://efterarbetet.etc.se/22574/daerfoer-gar-det-sa-daligt-foer-socialdemokraterna/>

DN Debatt 2009-12-09.

DN Kultur 2009-03-15.

www.dn.se/kultur-noje/debatt-essa/upptack-sverige-1.821742

Strategi för ett interkulturellt Botkyrka, 2010-05-12.

Best practice mot diskriminering i Botkyrka kommun – en inspirationsskrift. 2009.

Hittills utgivna skrifter i Bertil Ohlininstitutets skriftserie

1. Se människorna – ett försök att göra debatten om svensk flyktingpolitik mindre anonym. Emelia Frennmark och Merit Wager.
2. Hur allvarlig är ålderschocken? En kritisk analys av Sveriges demografiska problem. Martin Karlsson.
3. Nationalekonomi, privatekonomi och kommunbidrag: Om plånboksröstning och röstköp i svenska riksdagsval. Henrik Jordahl.
4. Förbjudna sanningar om Kubas ekonomi. Oscar Espinosa Chepe.
5. Liberalism som jämlikhet – ett perspektiv från vänster. Ulf Öfverberg.
6. Har Sverige blivit en »soft state«? Inga-Britt Ahlenius.
7. Tio punkter som förändrar Sverige. Bert Levin och Peter Wolodarski.
8. Alltid vid makten. Om det statsbärande partiet och perspektiven i svensk journalistik. Hans Bergström.
9. Regerandets konst. Carl Bildt.
10. Demokraternas återkomst – på tröskeln till en ny era i amerikansk politik? Mats Wiklund.
11. Liberala perspektiv i svenskt samhällsliv – 1967, 2007 och 2017. Lars Leijonborg.
12. Vad kan staten göra åt krisen? Om konjunkturpolitikens möjligheter och begränsningar.
13. Kuba efter Che och Castro – frihet eller fortsatt förtryck?
14. Den sista bastionen? Fredrik Segerfeldt.
15. Bildningsidealet – Om hur och varför kulturen gör dig till en friare människa. Per Svensson. En kulturpolitik med kvalitet. Jasenko Selimovic.
16. Staten, kapitalet och moralen – om varför staten bör sälja sitt innehav i Vattenfall, Svenska Spel och TeliaSonera. Maria Eriksson.
17. Sluta särbehandla! Om identitetspolitikens återvändsgränd. Sakine Madon.

Skrifterna kan laddas ner på www.ohlininstitutet.org

OHLIN institutet

BOX 5332 · IO2 47 STOCKHOLM · KANSLIET@OHLININSTITUTET.ORG
WWW.OHLININSTITUTET.ORG

ISBN 978-91-979041-2-4